Tweede Kamer der Staten-Generaal 2

Vergaderjaar 2014–2015

34 000 V Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2015

Nr. 76 VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 9 juli 2015

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Buitenlandse Zaken over de brief van 24 maart 2015 over het afschrift van de kabinetsreactie op het AIV-advies «De toekomst van de Arctische regio: samenwerking of confrontatie?» (Kamerstuk 34 000 V, nr. 56).

De vragen en opmerkingen zijn op 1 mei 2015 aan de Minister van Buitenlandse Zaken voorgelegd. Bij brief van 7 juli 2015 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Eijsink

De griffier van de commissie,
Van Toor

kst-34000-V-76
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2015

Inbreng VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van de kabinetsreactie op het AIV-advies over de Arctische regio. De VVD-fractie heeft hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

Wie naar het Arctisch gebied kijkt ziet grote ontwikkelingen vorm krijgen. De komende decennia zal het poolijs naar verwachting verder wegsmelten, waardoor steeds meer economische activiteit in het gebied mogelijk wordt. Te denken valt aan nieuwe vaarroutes (die voor Nederland 40% korter zijn dan huidige routes) en exploitatie van natuurlijke hulpbronnen. De AIV stelt dat naar verwachting 13% van de nog niet ontdekte wereldwijde olievoorraad en 30% van de gasvoorraad zich bevindt in het Noordpoolgebied, waaronder het enorme Russische Shtokman-veld. Voor het Nederlandse bedrijfsleven liggen kansen in dit gebied, onder andere op het gebied van doorvoer van olie via de Rotterdamse haven, scheepvaart, visserij en bedrijfsleven.

Zoals de AIV schrijft is Nederland geen Arctische staat en heeft daardoor geen directe zeggenschap over de ontwikkelingen in het Noordpoolgebied. Wel is Nederland zeer actief als waarnemer van de Arctische Raad en heeft het de afgelopen jaren op constructieve wijze wetenschappelijke kennis en expertise ingezet, onder andere via het Nederlands Polair Programma (€ 3,7 miljoen per jaar tussen 2011 en 2015, zie: NWO, Poolpositie-NL 2.0. Strategie voor het Nederlands Polair Programma 2016–2020, Den Haag, 2014, p. 27). Nederland heeft daardoor een goede reputatie opgebouwd en de leden van de VVD-fractie ondersteunen deze insteek. Kan de Minister een puntsgewijs overzicht geven van de geldstromen rondom wetenschappelijk onderzoek dat door Nederland wordt uitgevoerd? Op welke terreinen concentreert het onderzoek zich en om hoeveel geld gaat het per terrein? Hoe groot is het beschikbare budget voor Topsector gerelateerd poolonderzoek? En hoe groot is de financiële bijdrage van private partijen? Graag een toelichting op deze punten.

1. Antwoord van het kabinet:

In het polaire beleidskader 2011–2015 is te lezen welke ministeries en organisaties bijdragen aan het Nederlands Polair Programma (NPP). Zie onderstaande tabel. In totaal gaat het om EUR 3,692 mln per jaar, waarvan ca. EUR 2,4 mln aan onderzoek wordt besteed en ca. EUR 1,3 miljoen aan de benodigde infrastructuur (onderzoeksstations, contracten voor het gebruik van Britse en Duitse onderzoeksfaciliteiten) en professionele uitvoering van het NPP door NWO, waarmee de kwaliteit van het onderzoek is geborgd. Als gevolg van de historische betrokkenheid bij het Arctische gebied en de kwaliteit van het hedendaagse onderzoek heeft Nederland een goede reputatie bij de Arctische staten. Er is geen bijdrage van private partijen aan het huidige poolprogramma. Op dit moment is de regering in gesprek met private partijen over een mogelijke bijdrage aan het poolprogramma voor de jaren 2016–2020.

Financiering NPP 2011–2015, bedragen x1.000 EUR

Jaar	2011	2012	2013	2014	2015
BZ	250	250	250	250	250
OCW	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
NWO	750	750	750	750	750
EZ	100	100	50	50	50
LNV	350	350	350	350	350
IenM	792	792	792	792	792
Totaal	3.742	3.742	3.692	3.692	3.692

Voor de goede orde: de middelen voor poolonderzoek worden voor zowel de Noord- als de Zuidpool ingezet, en dat zal in de toekomst niet noemenswaardig veranderen. Nederland heeft een mobiel onderzoeksstation op Antarctica en heeft onderzoeksverplichtingen onder het Antarctisch Verdrag. Poolonderzoek is kostbaar en door slimme samenwerking aan te gaan met andere landen, bijvoorbeeld door inwoning bij het British Antarctic Survey (BAS) met het Nederlandse mobiele onderzoeksstation in Rothera, worden kosten aanzienlijk gedrukt. Nederland opereert op deze manier zeer efficiënt en haalt maximaal resultaat met bescheiden middelen.

De hoofdthema's voor Arctisch onderzoek zijn glaciologie en permafrost, klimaat en zeespiegel, polaire oceanen, polaire ecosystemen, impact assessment van economische activiteiten en menswetenschappen. De hoofdthema's voor Antarctisch onderzoek zijn glaciologie, klimaat en zeespiegel en polaire oceanen. De uitgaven per onderzoeksthema zijn geweest (afgerond) EUR 4 mln voor ijs, klimaat en zeespiegel, EUR 3 mln voor polaire oceanen, EUR 2,8 mln voor polaire ecosystemen en EUR 1,2 mln voor menswetenschappen en veranderingen, inclusief economische activiteiten.

Binnen het Topsectorenbeleid is tot nu toe geen specifiek budget voor poolonderzoek vrijgemaakt. Wetenschappelijk poolonderzoek wordt via NWO in het kader van het Nederlands Polair Programma uitgevoerd. Dit onderzoek kan ook voor (bedrijven in diverse) Topsectoren van belang zijn, daarom zijn gesprekken over een mogelijke koppeling tussen het Topsectorenbeleid en het NPP op dit moment gaande.

Als vanuit bedrijven binnen de TKI-programma's[1] afspraken met wetenschappers worden gemaakt voor gezamenlijk onderzoek, kan EZ een TKI-toeslag van 25% op de private bijdragen aan dat onderzoek geven. Ook kunnen de TKI-programma's ervoor kiezen om de nog niet uitgeven TKI-toeslag op gezamenlijk onderzoek in te zetten. Het initiatief hiervoor ligt bij het bedrijfsleven.

De leden van de VVD-fractie zijn blij te lezen dat het kabinet het eens is met de algemene conclusie van de AIV om het Nederlandse beleid ten aanzien van de Arctische regio te intensiveren. Wel willen deze leden graag een toelichting over waar de Minister in dat kader precies op doelt en hoe die intensivering er concreet uit gaat zien. Op welke punten zal worden afgeweken van het huidige beleid en op welke wijze?

2. Antwoord van het kabinet:

Historisch is het zo gegroeid dat het wetenschappelijk poolonderzoek centraal staat in het polaire beleid, zoals ook verwoord in het NPP 2011–2015. Nu de economische belangstelling voor het Arctisch gebied toeneemt als gevolg van smeltend zee-ijs, het geopolitieke belang van het gebied groeit en de druk op de polaire ecosystemen groter wordt, is het nodig een meer overkoepelende en strategische overheidsvisie te ontwikkelen waarin die verschillende aspecten samenkomen, met inbegrip van het belang van duurzame ontwikkeling die ten goede kan komen van de Arctische inheemse bevolkingen. Die visie zal in de strategie 2016–2020 centraal staan. Hiervoor is nodig om naast het belangrijke poolonderzoek, dat een belangrijk deel zal blijven uitmaken van de polaire strategie omdat Nederland daarmee een zekere invloed

[1] De TKI-programma's zijn de onderzoeksprogramma's van de topsectoren; deze worden uitgewerkt door Topconsortia voor Kennis en Innovatie.

genereert, andere instrumenten te ontwikkelen om uitvoering te geven aan de beleidsdoelstellingen. Hierbij horen de volgende zaken:

– Een betere aansluiting bij de polaire EU-strategie, dat wil zeggen een constructieve rol van Nederland ten opzichte van de EU-(onderzoeks)activiteiten en bij EU-samenwerking. Dit vergt nog nader onderzoek, aangezien de belegging van het Arctische dossier binnen de EU gecompliceerd is: verschillende Commissarissen zijn betrokken, met gemengde competenties, en voor sommige EU-landen is Arctisch beleid binnenlands beleid, voor andere niet.
– Regelmatig overleg met het Nederlands bedrijfsleven over ontwikkelingen in het Arctisch gebied. Het ondersteunen, ook financieel, van Nederlandse initiatieven die erop zijn gericht om milieu en veiligheidsstandaarden te ontwikkelen. De bestaande Dutch Arctic Circle is hiervan een voorbeeld.
– Regelmatig overleg met NGO's en (Arctische) kennisinstellingen om hun visie op en informatie over het gebied continue mee te nemen in de beleidsafwegingen.
– Het betrekken van het Ministerie van Defensie bij het interdepartementale polaire overleg.
– Meer aandacht voor de bilaterale relaties met de Arctische staten.
– Het opzetten van een bescheiden budget waaruit relatief snelle beleidsrelevante onderzoeksopdrachten, studies of seminars kunnen worden betaald, bijvoorbeeld in het kader van de samenwerking met de werkgroepen van de Arctische Raad. Hiermee realiseert Nederland meer beleidsmatige inzet bij de Arctische Raad, waar tot op heden de inzet vooral wetenschappelijk is.

De AIV stelt het wenselijk te vinden om in plaats van een bijgesteld beleidskader te komen met een volwaardige Nederlandse Arctische strategie, waarin concrete doelstellingen tot uitdrukking komen. Gezien de potentie, de strategische relevantie van het gebied en de belangen die voor Nederland en Europa op het spel staan, kunnen de leden van de VVD-fractie zich goed vinden in die visie. Hierover werd ook gesproken tijdens het seminar «Toekomst van de Arctische regio: samenwerking of confrontatie?», op 28 november 2014. Is de Minister voornemens om gehoor te geven aan deze oproep en in plaats van een hernieuwd beleidskader te komen met een dergelijke uitgediepte strategie? Zo ja, kan de Minister iets zeggen over de onderdelen die hij fundamenteel acht in die nationale strategie? Op welke aspecten dient volgens de Minister de nadruk te liggen? Kan de Minister daarbij specifiek ingaan op:

• de olie en gas exploitatie en de rol van Nederlandse bedrijven daarbij;
• visserij in het kader van voedselvoorziening;
• continuering van wetenschappelijk onderzoek?

3. Antwoord van het kabinet:

Zoals in de kabinetsreactie op het AIV-advies is aangegeven, blijft de duurzaamheidsgedachte leidend. De vraag is hoe economische kansen en geopolitieke aspecten een plaats te geven in het Arctisch beleid en tegelijkertijd de duurzaamheid van de ontwikkelingen te waarborgen. De nieuwe strategie wordt daarmee breder en concreter dan het huidige beleidskader.

Met betrekking tot olie en gas is in het huidige beleidskader aangegeven dat Nederland, gezien de grote milieu en veiligheidsrisico's, met name in kwetsbare zeeën, terughoudend staat ten aanzien van verdergaande exploitatie van olie en gas in het Arctisch gebied. Het kabinet heeft als principe uitgesproken dat waar dit gebeurt er aan strenge milieu en veiligheidseisen moet worden voldaan, rekening houdend met de specifieke kwetsbaarheid van het gebied. Het kabinet zal ook in de nieuwe

strategie dit principe blijven hanteren en in VN-kader, binnen de Arctische Raad en in de bilaterale contacten blijven benadrukken dat ook de Arctische (kust)staten, onder wier soevereiniteit eventuele olie- en gaswinning plaatsvindt, die strenge milieu en veiligheidsnormen hanteren. Nederlandse bedrijven hebben veel ervaring opgedaan met olie- en gaswinning in vergelijkbare omstandigheden (Sachalin, Kaspische zee) en zijn daarom goed gepositioneerd om bij te dragen aan een verantwoorde ontwikkeling van energiebronnen in het Arctisch gebied. De overheid ondersteunt dus het Nederlandse bedrijfsleven met economische diplomatie en zet zich in voor toegang tot gemeenschappelijke hulpbronnen op gelijke voorwaarden.

De toegang van EU-vissers tot eventuele vangstmogelijkheden in het Arctisch gebied zal in overleg moeten gebeuren met de kuststaten van de Arctische wateren en relevante Regionale Visserij Beheers Organisaties (RFMO's). Nederland kan daarin niet eigenstandig opereren: het visserijbeleid in niet-EU-wateren valt onder exclusieve competentie van de EU. De Europese Commissie vertegenwoordigt de EU in dergelijke besprekingen. Het kabinet is van mening dat eventuele visserij (alleen) toegestaan mag worden wanneer voldaan wordt aan de beginselen van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) met betrekking tot extern beleid. De Arctische Raad heeft uit voorzorg besloten geen visserij te ontplooien in het centraal Arctisch gebied en eerst meer te investeren in gedegen onderzoek. Ook de EU streeft naar bescherming van het gebied, in samenwerking met de mensen die er wonen, bevordering van duurzaam gebruik van hulpbronnen en internationale samenwerking. Vooralsnog heeft de Nederlandse sector geen serieuze belangstelling voor visserij in het Arctisch gebied.

Een specifieke vraag die de leden van de VVD-fractie hebben op dit laatste punt is of de Minister voornemens is meer middelen toe te kennen aan wetenschappelijk onderzoek. In 2009 adviseerde de commissie Terlouw een omvang van het wetenschappelijk onderzoekprogramma van € 6,5 miljoen. Dat niveau is tussen 2011 en 2015 niet gehaald. Zal dit in de komende jaren wel het geval zijn?

4. Antwoord van het kabinet:

Op dit moment wordt binnen de rijksoverheid bekeken hoeveel middelen vrijgemaakt kunnen worden voor wetenschappelijk poolonderzoek de komende jaren. Ik wil nu niet vooruitlopen op de hoogte van dat bedrag. Zoals eerder aangegeven is onderdeel van de ambitie om meer beleidsrelevantie aan te brengen in het polaire onderzoeksprogramma. In de nieuwe polaire strategie komt het kabinet daar nader op terug.

De Minister spreekt in de kabinetsreactie ook steun uit voor de ontwikkeling van een volwaardige Europese Arctische strategie. Dat is positief te noemen, gezien het ontbreken van een integrale Europese visie en aanpak op dit terrein tot nu toe. De Minister spreekt over «meer gerichte betrokkenheid van de EU». Kan de Minister concreet maken wat hij daarmee bedoelt? Hoe ziet de Minister de verhouding tussen een nationale en Europese strategie op dit terrein? Op welke wijze is de Minister voornemens om beide strategieën op elkaar af te stemmen? Voor welke terreinen/aspecten acht de Minister het juist van belang onderscheid te maken tussen nationale en Europese aspecten? En welke rol ziet de Minister concreet binnen dit kader voor de Europese landen die zitting hebben in de Arctische Raad? De leden van de VVD-fractie ontvangen graag een inhoudelijke toelichting op al deze punten.

5. Antwoord van het kabinet:

Eind 2015 zal de EU een nieuwe en meer coherentie strategie voor het Arctische gebied formuleren. De voorbereiding hiervan is onlangs gestart, onder andere via de organisatie van seminars en conferenties door de Europese Commissie. Vanuit de Nederlandse overheid zal hier actief aan worden deelgenomen, mede op basis van mijn reactie op het AIV advies. De EU heeft aangekondigd dat in deze ambitieuze strategie drie punten centraal zullen staan:

- ondersteuning van onderzoek en het verspreiden van kennis om klimaatverandering en milieuuitdagingen in het Arctisch gebied aan te pakken;
- verantwoordelijkheid nemen om zeker te stellen dat economische ontwikkeling in het Arctisch gebied gebaseerd is op duurzaam gebruik van grondstoffen en milieudeskundigheid;
- constructieve betrokkenheid en dialoog met de Arctische staten, inheemse volken en andere samenwerkingspartners.

Deze voorlopige inzet van de EU sluit goed aan bij de Nederlandse prioriteiten. Het is uiteraard afwachten wat de uitkomst zal zijn van het voorbereidingstraject, maar een van de punten waar Nederland een meerwaarde kan hebben is op het terrein van duurzaam gebruik van grondstoffen en het verder ontwikkelen van milieueisen, door als overheid en bedrijfsleven gezamenlijk op te trekken.

De Nederlandse inzet in de EU-discussie zal erop gericht zijn om de Nederlandse prioriteiten richting Arctisch gebied een plaats te geven binnen het gemeenschappelijk EU-beleid. De Europese landen die zitting hebben in de Arctische Raad zullen uiteraard actief deelnemen aan de discussie binnen de EU en vermoedelijk hun soevereiniteit in het gebied duidelijk onder de aandacht brengen.

De AIV schrijft dat vooralsnog geen sprake is van een militarisering van de regio. Toch zijn er ontwikkelingen waarneembaar die in deze richting wijzen. Zo houden de Russen grote militaire oefeningen in het gebied, recent – in maart van dit jaar – nog met meer dan 30.000 troepen. (https://news.vice.com/article/russias-massive-military-exercise-in-the-arctic-is-utterly-baffling. https://www.stratfor.com/analysis/russia-targets-nato-military-exercises. http://www.washingtonpost.com/world/national-security/a-chill-is-already-in-the-air-ahead-of-the-next-meeting-of-the-arctic-council/2015/04/21/7a38baf0-e3a5-11e4-81ea-0649268f729e_story.html). Ook versterken de Russen hun militaire bases in het noorden van Rusland, zoals staat te lezen in de kabinetsreactie. Verder zijn er berichten dat Rusland werkt aan de ontwikkeling van wapensystemen die specifiek kunnen worden ingezet in het Arctisch gebied (http://www.janes.com/article/50628/russians-developing-tracked-pantsyr-for-the-arctic-region). Ten slotte is het wegblijven van de Russische Minister van Buitenlandse Zaken, Lavrov, bij de laatste bijeenkomst van de Arctische Raad opvallend te noemen. Zeker in het licht van toegenomen spanningen tussen Europa en Rusland zijn dit relevante zaken die aandacht vragen.

De leden van de VVD-fractie vernemen graag van de Minister hoe hij tegen deze ontwikkelingen aankijkt. Op welke wijze worden deze ontwikkelingen meegenomen in de hernieuwing van het beleidskader of de totstandkoming van een uitgebreide strategie om de positie van Nederland te consolideren/verstevigen? Beschouwt de Minister de opstelling van Rusland als een risico die de bestaande traditie van regio-laterale governance onder druk zet? Zo ja, welke aanpak staat de Minister voor ogen om hiermee om te gaan en welke specifieke rol dient Nederland daarbij te spelen? Is de Minister van mening dat, gezien deze

ontwikkelingen, Nederlandse veiligheidsbelangen ten opzichte van ecologische belangen meer gewicht dienen te krijgen in hernieuwde beleidskaders en/of strategieën?

6. Antwoord van het kabinet:

De VVD fractie merkt terecht op dat recent in de Arctische regio militaire activiteiten zijn toegenomen. De AIV gaat hierop in en komt tot de conclusie dat de militaire activiteiten niet zover gaan dat gesproken kan worden van een verontrustende militarisering van de regio. Het kabinet onderschrijft deze inschatting in de kabinetsreactie maar geeft tegelijk aan dat de opstelling van Rusland wel degelijk zorgen baart. De militaire ontwikkelingen worden dan ook in de gaten gehouden, ook in NAVO verband, en bij het opstellen van de circumpolaire strategie zal met de ontwikkelingen rekening worden gehouden. De Nederlandse belangen op het gebied van veiligheid in de Arctische regio zijn niet los te zien van de ecologische en economische belangen en zullen ook integraal bezien worden in de circumpolaire strategie, conform het AIV- advies. Nederland behartigt de belangen primair via het waarnemerschap bij de Arctische Raad, relevant poolonderzoek, inzet op een rol voor de EU en samenwerking met het Nederlandse bedrijfsleven en NGO's. Tot op heden is de inhoudelijke samenwerking met Rusland binnen de Arctische Raad constructief; het is belangrijk om dit te behouden en de samenwerking niet te politiseren.

De Minister bevestigt de relevantie van de NAVO ten aanzien van de collectieve verdedigingstaak, ook in het Arctische gebied, gezien vijf van de acht Arctische staten NAVO-leden zijn. Specifiek wordt het NAVO Readiness Action Plan genoemd. Kan de Minister zeggen of specifiek aandacht is voor het Arctisch gebied binnen dat plan? Zo ja, kan hij uitweiden over hoe die specifieke aandacht in de praktijk vorm krijgt, onder andere bij het voorbereiden op mogelijke confrontaties en operaties in het gebied? Is de NAVO volgens de Minister momenteel voldoende uitgerust om adequaat te reageren in het Arctisch gebied als de situatie daarom vraagt? Waaruit blijkt dat?

7. Antwoord van het kabinet:

De bedreigingen voor de NAVO spelen zich momenteel vooral af ten oosten en zuiden van de alliantie. Dat is nog eens bevestigd tijdens de NAVO ministeriële bijeenkomst op 13 en 14 jl. in Antalya. De inspanningen van de NAVO zullen zich in de komende tijd dan ook primair richten op deze dreigingen. De nadruk ligt thans op de implementatie van de afspraken die zijn gemaakt tijdens de NAVO Top in Wales. Op deze Top is het Readiness Action Plan (RAP) aangenomen, dat maatregelen omvat om snel, flexibel en slagvaardig te reageren op dreigingen aan de flanken van het NAVO verdragsgebied. Het RAP voorziet onder meer in de oprichting van een snelle reactiemacht, de *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF). Hoewel de NAVO zich op de korte termijn primair zal richten op de oost- en zuidflank van het verdragsgebied, moet het RAP de bondgenoten in staat te stellen snel te reageren op dreigingen aan álle flanken van het verdragsgebied, en deze ook tijdig te voorzien. De NAVO volgt daarom ook de ontwikkelingen in het Arctisch gebied, zeker als het gaat om de militaire activiteiten van Rusland daar.

De Minister uit in de kabinetsreactie ten aanzien van de rol van Aziatische landen – en dan vooral China – de wens om die landen in te bedden in bestaande internationale structuren. Hoe beoordeelt de Minister de toenemende manifestatie van China in het Arctisch gebied? Is de Minister van mening dat door de assertieve houding van China de kans op een

confrontatie met dat land, bijvoorbeeld in het Arctisch gebied, toeneemt? In hoeverre is de gespannen relatie tussen Europa en Rusland – waaronder de ingestelde sancties tegen Rusland – volgens de Minister de oorzaak van een versnelde toename van China's invloed in het gebied? (http://thediplomat.com/2015/01/russian-sanctions-china-and-the-arctic/). In hoeverre is sprake van ontwikkelingen in de gewenste richting (inbedding van China in bestaande structuren)? En hoe beoordeelt de Minister de kans dat China verdeeldheid weet te creëren tussen Arctische landen – en dan vooral de Europese landen – die grote belangen hebben ten aanzien van Chinese investeringen (IJsland, Denemarken)? Wat kan Nederland doen om de kans op dergelijke ongewenste ontwikkelingen zo klein mogelijk te houden? Graag ook hier een toelichting.

8. Antwoord van het kabinet:

De toenemende manifestatie van China buiten de eigen landsgrenzen, geldt niet alleen het Arctisch gebied, maar is wereldwijd en al langere tijd merkbaar. Het buitenlands beleid van China wordt steeds actiever. Dit biedt de internationale gemeenschap politiek en economisch zowel kansen als uitdagingen. China's activiteiten in het Arctisch gebied namen al voor het instellen van de sancties tegen Rusland toe. Het potentieel aan olie, gas en grondstoffen, en de mogelijkheden van kortere zeeroutes zijn immers van belang voor de economische groei van het land. Het ligt voor de hand dat, als Westerse bedrijven minder actief worden in Rusland als gevolg van de sancties, China kansen ziet en deze zal willen oppakken. In de polaire strategie 2016–2020 zal het kabinet ingaan op de verwachtingen ten aanzien van toekomstige ontwikkelingen in de regio, inclusief de rol van «opkomende landen» als China.

Inbreng PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie danken de AIV voor het advies over de toekomst van de Arctische regio en het kabinet voor zijn reactie hierop. Zij hebben enkele vragen en opmerkingen.

Nederlands en Europees beleid gericht op het Noordpoolgebied

Gegeven de toenemende milieu, economische, en veiligheidsbelangen van de Arctische regio voor Nederland, Europa en de wereld delen de leden van de PvdA-fractie de opvatting van de AIV en het kabinet dat het goed is om het Nederlands beleid ten aanzien van de Arctische regio te intensiveren. Het kabinet schrijft over de nog op te stellen polaire strategie 2016–2020. De leden van de PvdA-fractie vragen de Minister wanneer de Kamer deze strategie tegemoet kan zien. Daarbij tekenen zij aan dat zij het centraal stellen van duurzaam beheer van de regio een juiste aanpak vinden. Ook vragen zij nader toe te lichten op welke wijze het Interdepartementale Polaire Overleg qua vorm en opzet aangepast kan worden en of het kabinet voornemens is dit te doen in lijn met de AIV-aanbeveling voor een interdepartementale commissie voor Arctische aangelegenheden onder voorzitterschap van Ministerie Buitenlandse Zaken.

9. Antwoord van het kabinet:

Tot op heden is er een halfjaarlijks Interdepartementaal Polair Overleg (IPO), waarvan de naam eigenlijk de lading niet dekt omdat naast medewerkers van de betrokken ministeries ook vertegenwoordigers van de kennisinstellingen en de uitvoerende organisatie NWO deelnemen. Dit past bij het huidige beleidskader waarin het wetenschappelijke onderzoeksprogramma centraal staat. Gezien de ontwikkelingen in het Arctisch gebied acht het kabinet het nodig een actiever en breder beleid te voeren,

en daarom is een jaar geleden een zgn. kernoverleg gestart tussen de betrokken departementen, aangevuld met het Ministerie van Defensie. Dit overleg komt elke paar weken bijeen en is erop gericht meer beleidsmatige betrokkenheid te hebben bij het polaire beleid en op meer frequente basis informatie met elkaar te delen. Zowel het bestaande IPO als het gestarte kernoverleg vindt plaats onder voorzitterschap van BZ.

Ook achten de leden van de PvdA-fractie het van belang dat er een meer gerichte en actieve betrokkenheid van de EU komt bij deze regio en constateren deze leden dat de regering voornemens is zich hiervoor in te zetten. Zij vragen op welke wijze. Verder vinden deze leden de suggestie van de AIV voor een speciaal EU-gezant mogelijk een nuttige zo lang de gezant wel een heldere taakstelling heeft met concrete doelen. Zij constateren dat het kabinet deze toegevoegde waarde nog niet voldoende acht en vragen de Minister dit nader toe te lichten.

10. Antwoord van het kabinet:

Ik wijs de gedachte van een EU-gezant niet op voorhand af, maar eerst moet goed gekeken worden naar het nut van een dergelijke functionaris. Dat is afhankelijk van het nog te formuleren EU-beleid ten aanzien van de Arctische regio. In dit geval volgt de vorm de inhoud.

Internationale veiligheid

De AIV concludeert dat er geen sprake is van een «verontrustende militarisering» van de regio. In dit kader is de AIV ook van mening dat er geen aanleiding is voor de NAVO om zich nadrukkelijker te manifesteren in de regio. Dit laat echter onverlet, gezien de economische belangen van de regio, dat de regering terecht stelt dat voorkomen moet worden dat de regio een geopolitieke speelbal wordt tegen de achtergrond van wijzigende mondiale machtsverhoudingen. De leden van de PvdA-fractie vragen de Minister welke mogelijkheden het kabinet hiervoor ziet. Zij wijzen tegelijkertijd op toenemende activiteit van soms ongeïdentificeerde, soms Russische militaire presentie in de lucht en ter water in de regio en vragen het kabinet op welke wijze de landen in de regio en de EU hier het beste mee om kunnen gaan. Ook vragen deze leden welke instituties een rol kunnen spelen om de-escalatie te bevorderen in het geval van dreigende militaire confrontatie in de Arctische regio.

11. Antwoord van het kabinet:

Het kabinet deelt de mening van de AIV dat er thans geen specifieke militaire bedreiging is vanuit het Arctisch gebied, waardoor een prominente rol van de NAVO nu niet voor de hand ligt. De NAVO zal de ontwikkelingen in deze regio uiteraard wel nauw blijven volgen, zeker als het gaat om de militaire presentie van Rusland. Nederland en andere landen spreken de Russische autoriteiten aan op onaangekondigde Russische militaire presentie die een gevaar kan vormen voor de veiligheid van de lucht- en scheepvaart. De Ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken hebben tijdens verschillende NAVO-bijeenkomsten aandacht gevraagd voor de gevaren van onaangekondigde Russische vliegbewegingen in het Europese luchtruim. Er is afgesproken dat de NAVO op militair niveau contact mag leggen met Rusland om situaties op te helderen en onnodige escalatie te voorkomen. Tot slot draagt voortzetting van de samenwerking in bestaande mechanismen zoals de Arctische Raad en UNCLOS bij aan voorkoming van escalatie in de Arctische regio.

Ook de leden van de PvdA-fractie constateren dat de interesse van niet-Arctische staten in de regio toeneemt. Dit blijkt o.a. uit het groeiende aantal waarnemers bij de Arctische Raad en de groeiende interesse van Aziatische landen waaronder China, Japan, en Zuid-Korea. Zij zien dat het kabinet wil inzetten op breed engagement met deze landen en delen de opvatting dat dit een wenselijke strategie is. Ook bijvoorbeeld de rapporten van het Centre for Arctic Policy Studies stellen dat China dezelfde strategie voorstaat. Engagement rond gedeelde mondiale vraagstukken in relatie tot de regio – klimaatverandering, zeespiegelstijging, bevaarbare en veilige handelsroutes, grondstoffen- en energiezekerheid – brengt de gedeelde belangen naar de voorgrond en onderstreept de onderlinge afhankelijkheid in relatie tot de regio. De leden van de PvdA-fractie vragen het kabinet om in meer detail toe te lichten hoe het kabinet de voorgenomen inzet op brede engagement in de praktijk vorm denkt te gaan geven.

12. Antwoord van het kabinet:

Nederland wil China zoveel mogelijk engageren bij mondiale vraagstukken, die breder zijn dan de economische belangen. Te denken valt aan milieuvraagstukken, duurzame ontwikkelingen en veilige vaarroutes voor mens en milieu. De Arctische regio, waar China en andere Aziatische landen zich als speler manifesteren, is op al deze terreinen een kwetsbaar gebied. Daarom wil Nederland ook in de Arctische context inzetten op het brede engagement van China en andere Aziatische landen, ingebed in bestaande internationale structuren en afspraken en in de sfeer van coöperatie. De rol van China bij het oplossen van mondiale vraagstukken komt ook in bilaterale gesprekken aan de orde (zie onder andere de brief van de regering van 4 november 2013 aan uw Kamer, Kamerstuk 33 625-59).

Duurzaam beheer en bestuur

De Arctische Raad is toe aan hervorming, zo schrijven het kabinet en de AIV. Het kabinet wijst de suggestie van de AIV voor geschillenbeslechting over zeevaartroutes echter af. De leden van de PvdA-fractie vragen of het kabinet de mening van de AIV deelt dat de Arctische Raad op de lange termijn het belangrijkste overlegorgaan blijft voor het Noordpoolgebied en zij vragen de regering nader toe te lichten welke hervormingen van de Arctische Raad het kabinet dan wel voorstaat en bepleit. Ook vragen zij naar de kans van slagen van de Nederlandse inzet om waarnemersstatus bij de Arctische Raad te behouden, mocht ook de EU als zodanig waarnemer worden zoals het kabinet ook nastreeft.

13. Antwoord van het kabinet:

De afgelopen twee jaar heeft de Arctische Raad zelf concrete stappen ondernomen om effectiever te functioneren. De Arctische Raad houdt zich bezig met gemeenschappelijke kwesties in de regio, vooral op het gebied van duurzame ontwikkeling en milieu. Actuele politieke kwesties behoren niet tot het mandaat van dit vrijwillige overlegorgaan. Gedurende de afgelopen ministeriële vergadering hebben de meeste Arctische landen en de vertegenwoordigers van de inheemse volken diverse malen het unieke karakter van de samenwerking binnen de Arctische Raad benadrukt. Het vertrouwen dat alle Arctische staten hebben in verdere samenwerking blijkt uit de afsluitende gezamenlijke verklaring (Verklaring van Iqaluit, 24 april 2015). De Arctische Raad blijft het belangrijkste orgaan als garantie voor duurzame ontwikkeling van het gebied, maar het is niet het enige internationale forum waarin beleid wordt ontwikkeld met gevolgen voor de Arctische regio. Ook IMO en UNFCCC houden zich bezig met het

gebied en Nederland speelt daarbij een actieve rol, al dan niet in EU-verband.

Op dit moment bezint de Arctische Raad zich op een effectievere rol van de waarnemers. Het aantal waarnemers is inmiddels groter dan het aantal leden van de Raad, waarbij de bijdrage van sommige waarnemers aan het werk van de Raad bovendien gering is. Tijdens de tweejaarlijkse bijeenkomst van waarnemersstaten met het voorzitterschap en secretariaat van de Arctische Raad (de zgn. jaarlijkse Warsaw Format meeting) spraken alle waarnemersstaten, dus ook Nederland, zich uit voor een actievere en meer betrokken rol van waarnemers bij activiteiten van de Arctische Raad. Er is grote waardering onder de leden van de Arctische Raad voor de wijze waarop Nederland zijn waarnemersrol invult, en ik zal mij er voor inzetten dat Nederland zijn waarnemersstatus behoudt, ook bij volwaardig EU-waarnemerschap.

Inbreng SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben kennis genomen van het AIV-advies over de toekomst van de Arctische regio en de kabinetsreactie daarop. Zij hebben daarover een aantal vragen en opmerkingen.

De leden van de SP-fractie zijn bezorgd dat door de oplopende spanningen tussen het westen en Rusland de tot op heden constructieve samenwerking in de Arctische regio onder druk kan komen te staan. Deze zorgen zijn ook door de AIV geuit. Deelt de Minister deze zorgen? Hoe kan voorkomen worden dat de huidige spanningen de goede verhoudingen in de Arctische regio verstoren?

14. Antwoord van het kabinet:

Het kabinet onderschrijft de inschatting van de AIV dat geen sprake is van een zorgwekkende militarisering van de regio, maar geeft in de kabinetsreactie tegelijk aan dat de opstelling van Rusland wel degelijk zorgen baart. De militaire ontwikkelingen worden dan ook in de gaten gehouden, ook in NAVO verband, en bij het opstellen van de circumpolaire strategie zal met de ontwikkelingen rekening worden gehouden. Ook draagt voortzetting van de samenwerking in bestaande mechanismen zoals de Arctische Raad en UNCLOS bij aan voorkoming van escalatie in de Arctische regio.

Vanwege de Russische betrokkenheid bij het conflict in Oekraïne heeft de EU sancties ingesteld die de Russische olieprojecten in de Arctische regio hard treffen, stelt de AIV. De leden van de SP-fractie vragen of de Minister kan aangeven wat het effect van deze specifieke sancties is. Hebben deze sancties een merkbaar effect gehad op de samenwerking met Rusland in de Arctische regio?

15. Antwoord van het kabinet:

De economische sancties betekenen onder meer dat er geen EU-technologie mag worden uitgevoerd naar Rusland voor olie-exploratie in de Arctische regio. Dit is een ernstige belemmering voor operaties in het gebied, aangezien Rusland dergelijke hoogwaardige technologie vaak niet in eigen land heeft. Daarnaast hebben de kapitaalmarktrestricties, gericht tegen een aantal banken en energiebedrijven, ook effect gehad op de energiesector in Rusland. Omdat er minder kapitaal beschikbaar is wordt de ontwikkeling van nieuwe energieprojecten belemmerd. Hierdoor heeft Rusland zijn plannen voor de exploratie en exploitatie van olievelden in de Arctische regio fors moeten terugschroeven. Op politiek

niveau heeft dit geen directe consequenties gehad voor de samenwerking in het Arctisch gebied. Wel kan worden gesteld dat de oplopende spanningen in de relatie tussen Rusland en het Westen over de illegale annexatie van de Krim en de agressieve inmenging in Oost-Oekraïne de banden hebben bekoeld. Het wegblijven van de Russische Minister van Buitenlandse Zaken Lavrov en vervanging door de Minister van Milieu bij de meest recente ministeriële bijeenkomst van de Arctische Raad passen in dat patroon.

De sancties hebben effect gehad op Nederlandse bedrijven, met name in de offshore industrie. Bepaalde technologieën die bestemd zijn voor projecten voor exploratie en productie van olie in Arctische wateren vallen onder de sancties. Ook moeten EU-bedrijven die bepaalde goederen (genoemd op bijlage II van EU verordening 833/2014) t.b.v. de Russische olie-industrie willen exporteren hiervoor een vergunning aanvragen.

Verschillende Arctische landen hebben territoriale claims in het gebied die overlappen met claims van andere landen in de regio. De leden van de SP-fractie achten het van groot belang dat dergelijke conflicten niet escaleren en, mogelijk, uitmonden in militair geweld. Kan de Minister aangeven in hoeverre de verschillende Arctische landen zich committeren aan het internationaal recht om tot beslechting van geschillen te komen?

16. Antwoord van het kabinet:

De leden van de SP-fractie wijzen op het bestaan van territoriale claims in de Arctische regio van verschillende Arctische landen die elkaar overlappen. Om deze claims te rechtvaardigen baseren deze landen zich op het internationaal recht. In een aantal gevallen hebben Arctische landen na onderhandelingen overeenstemming bereikt over de afbakening van de (zee)grenzen. Er zijn op dit moment geen aanwijzingen dat Arctische landen geschillen daarover zouden willen beslechten zonder daarbij het internationaal recht te respecteren.

Onder andere vanwege deze overlappende claims vinden de leden van de SP-fractie het belangrijk dat het Arctische gebied gedemilitariseerd wordt. Kan de Minister een beeld schetsen van de militaire aanwezigheid en -activiteiten van de verschillende Arctische landen in de regio? Is een toenemende militarisering waarneembaar?

17. Antwoord van het kabinet:

Het AIV-rapport gaat in het onderdeel «militaire opbouw in de Arctische regio» in op de militaire aanwezigheid en -activiteit van verschillende Arctische landen. Rusland heeft tot dusverre telkens aangegeven geen militarisatie van het Arctisch gebied na te streven. Desondanks is er sprake van een toename van Russische militaire middelen in het Arctisch gebied. Oude bases worden heropend en militaire eenheden trainen in grotere getale in het Arctisch gebied. Daarnaast heeft Rusland het belang van het Arctisch gebied benadrukt door herstructurering van de Russische militaire structuur. Op 1 december 2014 werd het Noordelijk militair district opgericht. Deze nieuwe commandostructuur is in recente grootschalige oefeningen getest.

Voor Rusland is het Arctisch gebied om een aantal redenen van belang. Naast een tweezijdig economisch belang (strategische grondstoffenreserve, baten toenemend vrachtverkeer langs de *Northern Sea Route*), speelt er ook een militair belang. Met het terugtrekken van het zee-ijs, opent voor Rusland een 20.000 km lange grens. Deze moet net als andere grenzen bewaakt en beveiligd worden. Om deze belangen veilig te stellen

heeft Rusland verschillende bases heropend en uitgerust met grensbewaking en *search-and-rescue* (SAR) eenheden. Daarnaast heeft Rusland op kleine schaal militaire middelen en eenheden ingezet voor de verdediging van de kustlijn. Het is waarschijnlijk dat Rusland in de toekomst de capaciteit van deze verschillende eenheden in het Arctisch gebied verder zal uitbreiden.

De AIV stelt in dit verband voor dat NAVO-lidstaten in samenwerking met andere lidstaten van de Arctische Raad komen tot vertrouwenwekkende maatregelen om maximale transparantie te bereiken over de opbouw van militaire capaciteiten in de regio. De leden van de SP-fractie vragen de Minister hierop te reageren. Zijn er mogelijkheden om op dit gebied vertrouwenwekkende maatregelen te nemen? Worden die ook voorgesteld?

18. Antwoord van het kabinet:

In het kader van vertrouwenwekkende maatregelen is en blijft transparantie over militaire capaciteiten een belangrijk aandachtspunt in de relatie tussen de NAVO en Rusland. Het kabinet hecht eraan dat er, ondanks de huidige spanningen met Rusland, aandacht blijft voor dit onderwerp. De Nederlandse regering heeft daarvoor in NAVO-kader ook recentelijk opnieuw aandacht gevraagd. Wat betreft conventionele wapenbeheersing staan daartoe ook instrumenten in OVSE-kader (zoals het Weens Document) ter beschikking die nog altijd worden benut. Gezien de huidige politieke verhoudingen realiseert het kabinet zich echter wel dat met betrekking tot dit onderwerp op de korte termijn waarschijnlijk geen grote stappen kunnen worden gezet.

Ten slotte zijn de leden van de SP-fractie verontrust over olie- en gaswinning in het Arctische gebied, waar ook de NGO Greenpeace zorgen over heeft. Is het waar dat Shell momenteel opnieuw een poging doet om in het gebied bij Alaska te boren naar olie? Zijn er andere bedrijven die nu dergelijke pogingen doen? Welke technieken zijn bewezen in staat om bijvoorbeeld een olie lek onder Arctische omstandigheden te dichten? Is het waar dat hier nog grote onzekerheid over is? Kan de Minister tegen de achtergrond hiervan ingaan op de uitvoering van de motie-Thieme/Roemer van 3 december 2014 (Kamerstuk 31 793, nr. 99), waarin de regering wordt verzocht tijdens de internationale klimaatonderhandelingen te pleiten voor het vrijwaren van de Arctische regio van olie- en gaswinning?

19. Antwoord van het kabinet

Shell is van plan in 2015 twee exploratieputten te boren in de Chukchi Zee binnen de Exclusieve Economische Zone van de Verenigde Staten. Het Bureau of Ocean Energy Management (BOEM), een agentschap van het Department of Interior van de Verenigde Staten, heeft voorwaardelijk Shell's herziene Exploratie Plan voor de Chukchi Zee goedgekeurd onder stringente veiligheids- en milieueisen. De Verenigde Staten moeten nog wel vergunningen afgeven voor de betreffende activiteiten. De afgelopen jaren zijn meerdere bedrijven op uitnodiging van Arctische staten zoals Canada, Groenland, Noorwegen, Rusland en de Verenigde Staten bezig geweest met het zoeken naar en winnen van olie en gas.

Er zijn meerdere onafhankelijke technieken om een olielek te voorkomen en te verhelpen, zoals zogenaamde *blow out preventers* en *capping stacks*. Deze technieken kunnen en worden reeds, al dan niet in aangepaste vorm, onder Arctische omstandigheden toegepast. In het geval van een olielekkage zijn er verschillende technieken en maatregelen om het

lek zo snel mogelijk te dichten, met hulpmiddelen die 24 uur per dag beschikbaar zijn. Daarnaast werkt de olie-industrie sinds januari 2012 samen om technieken voor het stoppen van olielekken onder ijs te verbeteren in het zogenaamde «Arctic Response Technology Joint Industry Programme» (www.arcticresponsetechnology.org). Dit is vooral van belang voor de productiefase. In de exploratiefase wordt er in relatief ijsvrije omstandigheden geboord. Nadat een commerciële olievondst is gedaan, duurt het overigens gemiddeld meer dan 10 jaar om deze vondst in productie te brengen.

BOEM heeft in haar Supplemental Environmental Impact Statement (een studie die niet verbonden is aan Shell's activiteiten, maar is verbonden aan de verkoop van alle licenties in de Chukchi Zee) gekeken naar de kans op een olielek gedurende de volledige levensduur van alle licenties in de Chukchi Zee. In dit scenario wordt uitgegaan van een levensduur van 77 jaar, waarin er acht productieplatforms zijn die uit 500 putten 4,3 miljard vaten olie produceren. De kans op een erg groot olielek (>150.000 vaten) wordt door BOEM geschat op minder dan 1%. In ditzelfde scenario is de kans op 1 of meer olielekken van meer dan 1.000 vaten 75% en verwacht men 1 lekkage van dit type gedurende de periode van 77 jaar. Er worden geen lekkages verwacht in de exploratiefase (de fase waarin Shell zich de komende jaren bevindt).

In de motie-Thieme/Roemer van 3 december 2014 (Kamerstuk 31 793, nr. 99) is de regering verzocht tijdens de internationale klimaatonderhandelingen te pleiten voor het vrijwaren van de Arctische regio van olie- en gaswinning. De klimaatonderhandelingen zijn mondiaal van aard en niet gericht op bepaalde geografische gebieden. Er was in Lima dus geen mogelijkheid voor de Nederlandse delegatie om aan de motie uitvoering te geven. Evenmin zal tijdens de klimaatonderhandelingen in december in Parijs het Arctisch gebied een thema zijn. Waar mogelijk zal het kabinet zich inzetten voor het aanwijzen van beschermde gebieden, maar gezien het feit dat Nederland geen zeggenschap heeft in het Arctisch gebied zal dat in internationaal verband, stapsgewijs en in samenwerking met de Arctische staten moeten gebeuren. O.a. de VS en IJsland maken al werk van speciale *marine protected areas*.

Inbreng PVV-fractie

De leden van de PVV-fractie hebben kennis genomen van het AIV-advies over de Arctische regio. De leden zijn zich bewust van de strategische betekenis van het Arctische gebied en zijn content met de aandacht van het kabinet hiervoor. Naar aanleiding van de kabinetsreactie hebben de leden nog wel een flink aantal vragen. Er zijn vragen over de economische belangen en de positie van Nederland daarin, alsmede vragen over de militarisering en politisering van de Arctische regio.

Nederland heeft sterke economische banden met de landen in de Arctische regio. In het Beleidskader Nederland en de Poolgebieden 2011–2015 heeft het kabinet aangegeven de lange termijn samenwerking met Noorwegen en Rusland te willen versterken. Meer specifiek daar waar het gaat om de exploitatie en het vervoer van olie en gas in het Noordpoolgebied. Welke resultaten zijn er de afgelopen periode geboekt op dit punt?

20. Antwoord van het kabinet:

Er is in de afgelopen jaren regelmatig met beide landen gesproken over de Arctische regio. Zo heeft de lange termijn samenwerking met Noorwegen onder andere vorm gekregen in bilaterale energieconsultaties

door het Ministerie van Economische Zaken. De Arctische regio en de exploitatie en het vervoer van olie en gas is een vast agenda punt van deze consultaties. Met betrekking tot Rusland is in het kader van het Rusland jaar 2013 een aantal keer gesproken over samenwerking in het Arctisch gebied, onder andere in een energieseminar en bij de bespreking van een gezamenlijk uit te voeren Strategic Environmental Assessment (SEA). Dit voorstel heeft echter nog onvoldoende weerklank gevonden aan Russische zijde. Ten slotte heeft er tijdens een handelsmissie in november 2013 een door de Project Delta Group georganiseerd Energy Business Seminar over Arctische energiesamenwerking plaatsgevonden, waarbij Nederlandse kennisinstellingen en bedrijven hun expertise op het gebied van de Arctische regio hebben gepresenteerd. De kwestie Oekraïne heeft er voor gezorgd dat Nederland de plannen voor samenwerking met Rusland met betrekking tot het Arctisch gebied voorlopig opgeschort heeft.

Het Nederlandse bedrijfsleven heeft in het verleden een samenwerkingsverband opgericht met Rusland, de zgn. Project Delta Group (PDG). Innovatieve concepten en technologieën voor Arctische ontwikkeling worden binnen dit samenwerkingsverband gedeeld. De leden van de PVV-fractie vragen zich af wat de huidige stand van zaken is met betrekking tot dit samenwerkingsverband? Welke invloed hebben de Russische sancties op de rol die het Nederlandse bedrijfsleven kan spelen bij de winning van fossiele brandstoffen in de Arctische regio in het algemeen, en de Project Delta Group in het bijzonder?

21. Antwoord van het kabinet:

De Project Delta Group is een privaat-publiek samenwerkingsverband, waarin bedrijven, kennisinstellingen en de overheid aan Nederlandse zijde betrokken zijn. De PDG onderhoudt reguliere contacten met Gazprom. Vanwege de aard van de huidige Nederlands-Russische politieke en economische betrekkingen is het aantal activiteiten van de PDG sterk teruggelopen.

De leden van de PVV-fractie hebben met verbazing gereageerd op de stellingname van dit kabinet dat van militarisering van de Arctische regio geen sprake is. Hoe beoordeelt het kabinet het gegeven dat voor Rusland militarisering van de Arctische regio één van de drie speerpunten is uit een nieuw gepubliceerde militaire doctrine? (http://uk.businessinsider.com/why-the-kremlin-is-militarizing-the-arctic-2015-2?r=US).

22. Antwoord van het kabinet:

In de in december 2014 gepubliceerde militaire doctrine geeft Rusland de Arctische regio een prominente plaats. Dit past in het door de AIV gesignaleerde patroon van gegroeide militaire activiteit in de regio. De AIV concludeert echter dat er geen sprake is van zorgwekkende militarisering in de regio en het kabinet sluit zich daarbij aan.

Naast Rusland doet ook NAVO-bondgenoot Noorwegen gerichte investeringen om zijn krijgsmacht beter geëquipeerd te maken voor optreden in de Arctische regio. Daarbij gaat het om investeringen in militaire eenheden die ook kunnen worden ingezet in NAVO verband. Dat roept bij de leden van de PVV-fractie de vraag op of de snel inzetbare eenheden van de NAVO, en dan met name de zogenaamde «flitsmacht», in voldoende mate trainen op scenario's die uitgaan van inzet in de Arctische regio?

Het kabinet vindt het niet voor de hand liggen om de NAVO een actievere rol toe te kennen in de Arctische regio, zo staat in de kabinetsreactie. Wel staat dit kabinet achter een actievere rol voor de NAVO als het gaat om het geruststellen van de oostelijke NAVO-bondgenoten als gevolg van het conflict in Oekraïne. Waarom wil Nederland middels de NAVO wel een tegenwicht bieden aan de militaire aanwezigheid van Rusland in de grensgebieden met Oost-Europa, maar niet als het gaat om de toenemende Russische militaire aanwezigheid in de Arctische regio?

23. Antwoord van het kabinet:

De snel inzetbare reactiemacht VJTF is in beginsel inzetbaar voor het tegengaan van alle bedreigingen voor het bondgenootschap. In NAVO-kader worden op dit moment echter de bedreigingen aan de oost- en zuidflank als het meest verontrustend gezien.

In tegenstelling tot Nederland pleit onder meer Noorwegen wel voor een actievere rol voor de NAVO in de Arctische regio. De leden van de PVV-fractie willen graag wat meer duidelijkheid over het Nederlandse standpunt en dat van de NAVO-bondgenoten aangaande de rol die het bondgenootschap zou moeten spelen in de Arctische regio. Hoe vindt het Noorse standpunt gehoor bij de andere NAVO-bondgenoten? Welk argumenten zijn doorslaggevend geweest bij de Nederlandse standpuntbepaling? Hoe moeten deze leden het Nederlandse standpunt zien in verhouding tot het vorig jaar vastgestelde NATO Readiness Action Plan dat juist maatregelen voorstelt waardoor de NAVO flexibel en slagvaardiger kan optreden aan de randen van het NAVO-verdragsgebied?

24. Antwoord van het kabinet:

Zoals in eerdere antwoorden al naar voren is gekomen worden de bedreigingen aan de oostflank en zuidflank als het meest bedreigend gezien, vanwege de Russische militaire agressie in oost-Oekraïne en de illegale annexatie van de Krim. Dat neemt niet weg dat het NAVO Readiness Action Plan beoogt de bondgenoten in staat te stellen snel te reageren op dreigingen aan alle flanken van het verdragsgebied. Noorwegen vraagt daarbij uiteraard in NAVO-kader aandacht voor ontwikkelingen in het Arctisch gebied.

Nederland zet in op meer betrokkenheid van China en andere Aziatische landen in de Arctische regio. In het AIV-advies staat echter dat een assertief optreden van China met betrekking tot grondstoffen en/of scheepvaartroutes kan zorgen voor oplopende spanningen in de Arctische regio. Het door de AIV in september 2014 geschetste scenario lijkt te worden bevestigd door de Russische Minister van defensie, Sergey Shoigu. Hij verklaarde begin dit jaar dat militaire en politieke stappen van landen buiten de poolcirkel om hun invloed in de Arctische regio uit te breiden, reden zijn geweest voor Rusland om zijn militaire aanwezigheid in de Arctische regio te versterken (http://uk.businessinsider.com/why-the-kremlin-is-militarizing-the-arctic-2015-2?r=US). Waarom blijft dit kabinet inzetten op meer betrokkenheid van China en andere Aziatische landen als dit escalerend kan werken? Denkt dit kabinet dat toekomstige geschillen in de Arctische regio makkelijker op te lossen zijn door meer landen bij de Arctische regio te betrekken? Zo ja, waarom? Zo neen, waarom niet?

25. Antwoord van het kabinet:

Voor de antwoorden op deze vragen verwijs ik u naar de eerdere antwoorden op de vragen van de PvdA-fractie.

De leden van de PVV-fractie hekelen de bemoeizucht van de EU ten aanzien van de Arctische regio. Dat Nederland zich actief inzet voor een actievere rol van de EU, is de leden een doorn in het oog. Waarom laat Nederland een actievere EU rol prevaleren boven een actievere NAVO-rol? Waarom wordt niet geluisterd naar de drie EU-landen met een permanente zetel in de Arctische Raad (AR), die liever unilateraal willen opereren in plaats van via Brussel?

26. Antwoord van het kabinet:

De visie en betrokkenheid van de NAVO en de EU bij het Arctisch gebied zijn in de antwoorden op de vragen van de andere fracties al weergegeven. Het ligt voor de hand dat de Arctische EU-landen hun belangen liever unilateraal en bilateraal behartigen, aangezien Arctisch beleid voor hen binnenlands beleid is. Voor Nederland geldt dat zijn invloed aan kracht kan winnen door in EU-verband te opereren, maar ook door de bilaterale relaties met de Arctische staten te verstevigen. Tot slot vertegenwoordigt de EU een breder palet aan instrumenten dan de NAVO.

De leden zien tot slot geen rol weggelegd voor de EU als waarnemer in de Arctische Raad. Naast meer bemoeizucht zal een eventueel EU-waarnemerschap ook omkleed worden met meer EU-uitgaven ten aanzien van de Arctische regio. En de EU-uitgaven zijn nu al torenhoog. In de periode 2007–2013 heeft de EU al meer dan één miljard euro geïnvesteerd in de duurzame ontwikkeling van de Arctische regio. Wat zijn de resultaten van deze «investeringen»? Op welke wijze hebben de vier miljoen oorspronkelijke bewoners van de Arctische regio geprofiteerd van deze investeringen? Hebben de investeringen positieve effecten op de Nederlandse (handels)belangen in de Arctische regio? Zo ja, kunt u aangeven waaruit dit blijkt?

27. Antwoord van het kabinet:

Op dit moment functioneert de EU de facto al als waarnemer bij de Arctische Raad. Ik zie geen verband tussen een volwaardig EU-waarnemerschap bij de Raad, hetgeen overigens pas weer over twee jaar speelt, en toename van kosten.

Over het algemeen lopen de belangen van de EU en die van Nederland – klimaat, biodiversiteit, milieu, economische – en veiligheidsbelangen – synchroon. Afstemming binnen de EU kan de Nederlandse invloed kracht bij zetten. De EU-fondsen hebben in belangrijke mate bijgedragen aan duurzame ontwikkeling in Arctische EU-gebieden en aangrenzende regio's. Nederland heeft groot belang bij sterke op duurzame ontwikkeling van de regio gerichte activiteiten vanuit de EU. Twee voorbeelden: de bijdrage vanuit EU-fondsen aan onderzoek op het terrein van klimaatverandering in het Arctisch gebied – denk aan het belang van onderzoek naar zeespiegelstijging voor Nederland – en de Nederlandse handelsbelangen. Nederland is binnen de EU voor de meeste Arctische landen een van de belangrijkste handelspartners. Inzet van EU-fondsen voor de ontwikkeling van de Arctische regio's is dus in het belang van Nederland. Daarnaast is de EU-inzet gericht op duurzame en non-discriminatoire toegang tot minerale grondstoffen en visgronden, nu en in de toekomst. Ook daarmee is een Nederlands belang gediend. Tot slot is er het toekomstige belang van de noordelijke (inter)regionale scheepsvaartroutes en bijbehorende Arctische haveninfastructuur voor de haven van Rotterdam.

Inbreng D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben kennis genomen van de kabinetsreactie op het AIV-advies «Toekomst van de Arctische Regio.» Deze leden hebben naar aanleiding van het advies en de kabinetsreactie nog enkele vragen en aandachtspunten.

De leden van de D66-fractie constateren dat het kabinet spreekt over de «duurzame ontwikkeling van het Arctisch gebied.» Hieraan wordt toegevoegd dat ontginning op termijn kansen biedt «voor zowel de regio zelf als voor de Nederlandse economie.» Het Europees parlement pleitte in 2014 daarentegen voor een beschermd Arctisch natuurgebied, zoals deze ook op de Zuidpool van kracht is. Betekent de lijn van «duurzame ontwikkeling» dat het kabinet geen heil ziet in een beschermd Arctisch natuurgebied?

28. Antwoord van het kabinet:

Voor het Arctisch gebied ontbreekt – in tegenstelling tot Antarctica, waar het Antarctisch Verdrag geldt – een institutioneel kader om het tot natuurgebied te verklaren. De bescherming van het gebied is dus afhankelijk van de (samenwerking tussen) Arctische staten, die zonder uitzondering kiezen voor duurzame ontwikkeling van hun Arctische gebieden. Een pleidooi van Nederland, in welk verband dan ook, om het gehele gebied te vrijwaren van ontginning acht het kabinet dan ook niet kansrijk. Bovendien plaatst Nederland zich daarmee buiten de discussie over Arctische milieu en veiligheidsstandaarden. Beter is het als Nederland in internationaal en in bilateraal verband meepraat over die standaarden, en in die discussie komt vanzelf de vraag op of het aanwijzen van beschermde gebieden ter bescherming van een bedreigde soort of een deel van het ecosysteem mogelijk kan zijn.

Ik ben het niet eens met de impliciete bewering in de vraag dat bescherming van het gebied en duurzame ontwikkeling ervan tegenstellingen zouden zijn; in het woord duurzaam ligt besloten dat de natuur zoveel mogelijk wordt ontzien, en dat is en blijft het uitgangspunt van de Nederlandse regering en ook dat van de Arctische staten zelf.

De leden van de D66-fractie vernemen van Greenpeace dat Shell het voornemen heeft om dit jaar weer naar olie te boren in het Noordpoolgebied. Dit zou indruisen tegen de aangenomen motie-Thieme/Roemer van 3 december 2014 (Kamerstuk 31 793, nr. 99) om olie- en gaswinning in het Arctisch gebied tegen te houden. De leden van de D66-fractie vragen zich af hoe het kabinet het voornemen van Shell kan rijmen met de aangenomen motie. Ook vragen de leden zich af of het kabinet ermee bekend is dat de kans op een groot olielek 75% is gedurende de winningsperiode en dat olie in het Noordpoolgebied nauwelijks op te ruimen is.

29. Antwoord van het kabinet:

Voor dit antwoord verwijs ik naar het antwoord op vragen van de SP-fractie.

De leden van de D66-fractie constateren dat de regering in de eerste plaats de EU ziet als belangenbehartiger van de Nederlandse (veiligheids-)belangen in de Arctische regio, en niet zozeer de NAVO. Hoe realistisch is dit gezien Ruslands recente optreden in Oost-Europa en diens grote militaire oefening in het Arctische gebied in maart dit jaar? Enkele jaren terug waarschuwde Rusland dat landen binnen tien jaar met elkaar in oorlog zouden kunnen komen om de grondstoffen in het Arctisch gebied.

De leden van de D66-fractie vragen zich af welk antwoord het kabinet heeft op dergelijke signalen.

30. Antwoord van het kabinet:

In de optiek van de regering zijn de inspanningen van de EU en NAVO complementair aan elkaar. Dat blijkt ook uit de wijze waarop wordt gereageerd op het optreden van Rusland in Oekraïne. De EU staat daarbij vooral een economisch instrumentarium, waaronder de inzet van sancties, ter beschikking, terwijl de NAVO zich meer concentreert op de veiligheidsaspecten. Nederland blijft zich er daarom voor inspannen dat beide organisaties zich richten op de taken waar ze het best voor zijn toegerust. Een nauwe afstemming tussen beide organisaties wordt door de Nederlandse regering dan ook wenselijk geacht.

Vooruitblik

De leden van de D66-fractie kijken uit naar de formulering van de Nederlandse polaire strategie (2016–2020) en vertrouwen erop dat de zorgen en aandachtspunten die in deze inbreng zijn genoemd meegewogen worden in de besluitvorming rondom de nieuwe strategie.